

Комисија за очување националних споменика, на основу члана V став 4 Анекса 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини и члана 39 став 1 Пословника о раду Комисије за очување националних споменика, на сједници одржаној од 8. до 14. новембра 2005. године донијела је

ОДЛУКУ

I

Историјско подручје – стари град Весела Стража, Општина Бугојно, проглашава се националним спомеником Босне и Херцеговине (у даљњем тексту: национални споменик).

Национални споменик чине остаци темеља средњовјековног утврђења и покретни археолошки материјал.

Национални споменик налази се на локацији означеној као к.ч. број 2191, уписаној у зк. уложак број 343, к.о. Весела, и к.ч. број 2165, уписаној у зк. уложак број 530, к.о. Црнице, Општина Бугојно, Федерација Босне и Херцеговине, Босна и Херцеговина.

На национални споменик примјењују се мјере заштите утврђене Законом о спровођењу одлука Комисије за заштиту националних споменика успостављене сходно Анексу 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини ("Службене новине Федерације БиХ" бр. 2/02, 27/02 и 6/04).

II

Влада Федерације Босне и Херцеговине (у даљњем тексту: Влада Федерације) дужна је да обезбиједи правне, научне, техничке, административне и финансијске мјере за заштиту, конзервацију и презентацију националног споменика.

Комисија за очување националних споменика (у даљњем тексту: Комисија) утврдиће техничке услове и обезбиједити финансијска средства за израду и постављање информационе табле са основним подацима о споменику и одлуци о проглашењу добра националним спомеником.

III

С циљем трајне заштите националног споменика, утврђује се сљедеће:

Прва зона заштите обухвата простор дефинисан у тачки I став 3 ове одлуке. У тој зони спроводе се сљедеће мјере заштите:

- дозвољени су истраживачки и конзерваторско-рестаураторски радови, радови на текућем одржавању и радови чији је циљ презентација споменика, уз одобрење федералног министарства надлежног за просторно уређење (у даљњем тексту: надлежно министарство) и стручни надзор надлежне службе заштите наслеђа на нивоу Федерације Босне и Херцеговине (у даљем тексту: надлежна служба заштите);

- простор споменика биће отворен и доступан јавности, а може да се користи у едукативне и културне сврхе;

- обављање радова на инфраструктури дозвољено је само уз одобрење надлежног министарства и стручно мишљење надлежне службе заштите.

Утврђује се **заштитни појас** ширине 100 м од граница у којима се налази национални споменик. У том појасу утврђују се сљедеће мјере заштите:

- нису дозвољене експлоатација камена, сјеча шуме и изградња објеката који могу да угрозе национални споменик.

Није дозвољено одлагање отпада ни у првој зони заштите ни у заштитном појасу.

Влада Федерације је дужна да обезбиједи систематска археолошка истраживања подручја у будућности.

IV

Сви покретни налази који буду нађени у току археолошког истраживања биће похрањени у најближем музеју или у Земаљском музеју Босне и Херцеговине у Сарајеву, обрађени и презентовани на одговарајући начин.

Изношење покретних налаза који у току археолошког истраживања буду пронађени на локалитету из Босне и Херцеговине није дозвољено. Изузетно, уколико водитељ истраживања утврди да је неопходна обрада неког налаза ван земље, доказе о томе презентоваће Комисији која може да дозволи привремено изношење налаза из земље под детаљно утврђеним условима за његово извожење, поступање с њим у току боравка ван земље и његов повратак у Босну и Херцеговину.

Након достављања извјештаја о спроведеном истраживању, Комисија ће утврдити покретне налазе на које ће бити примјењиване мјере заштите које Комисија утврђује.

V

Стављају се ван снаге сви спроведбени и развојни просторно-плански акти који су у супротности са одредбама ове одлуке.

VI

Свако а посебно надлежни органи Федерације Босне и Херцеговине, кантона, градске и општинске службе суздржаће се од предузимања било каквих радњи које могу да оштете национални

споменик или доведу у питање његову заштиту.

VII

Ова одлука доставиће се Влади Федерације, надлежном министарству, надлежној служби заштите и општинском органу управе надлежном за послове урбанизма и катастра ради спровођења мјера утврђених у тач. II-VI ове одлуке и надлежном општинском суду ради уписа у земљишне књиге.

VIII

Саставни дио ове одлуке је образложење са пратећом документацијом које је доступно на увид заинтересованим лицима у просторијама и на web-страници Комисије (<http://www.aneks8komisija.com.ba>).

IX

Сходно члану V став 4 Анекса 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, одлуке Комисије су коначне.

X

Ова одлука ступа на снагу даном доношења и објавиће се у «Службеном гласнику БиХ».

Ову одлуку Комисија је донијела у сљедећем саставу: Зеупер Аћунбау, Амра Хаџимухамедовић, Дубравко Ловреновић, Љиљана Шево и Tina Wik.

Предсједавајући Комисије

Дубравко Ловреновић

Број: 05.2-02-192/05-7
9. новембра 2005. године
Сарајево

Образложење

I – УВОД

На основу Закона о спровођењу одлука Комисије за очување националних споменика, успостављене сходно Анексу 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, члан 2 став 1, “национални споменик” је добро које је Комисија за очување националних споменика прогласила националним спомеником, у складу са чл. V и VI Анекса 8 Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини, као и добра уписана на Привремену листу националних споменика Босне и Херцеговине («Службени гласник БиХ» број 33/02) све док Комисија не донесе коначну одлуку о њиховом статусу, а за шта не постоји временско ограничење, и без обзира на то да ли је за наведено добро поднесен захтјев.

Колегијум Археолошког одјељења Земаљског музеја у Сарајеву поднио је 8.7.2005. године предлог/петицију за проглашење историјског подручја – стари град Весела Стража изнад села Веселе код Бугојна националним спомеником Босне и Херцеговине.

У складу са одредбама Закона, а на основу члана V став 4 Анекса 8 и члана 35 Пословника о раду Комисије за очување националних споменика, Комисија је приступила спровођењу поступка за доношење коначне одлуке о проглашењу добра националним спомеником.

II - ПРЕТХОДНИ ПОСТУПАК

У поступку који је претходио доношењу коначне одлуке о проглашењу извршен је увид у:

- документацију о локацији имовине и садашњем сопственику и кориснику добра (копију катастарског плана и земљишнокњижни извод),
- податке о садашњем стању и намјени добра, укључујући опис и фотографије, податке о оштећењима у току рата, податке о интервенцијама на рестаурацији или другој врсти радова на добру итд.,
- историјску, архитектонску или другу документарну грађу о добру.

На основу увида у прикупљену документацију и стање добра утврђено је сљедеће:

1. Подаци о добру

Локација

Средњовјековно утврђење Весела Стража налази се на стјеновитом избрешку Кик (надморске висине 844 м), на дијелу доминантног брда које са југозапада окружује дио Скопског поља изнад Бугојна. Смјештено је на уској природној коси која раздваја Скопско поље, с једне, и превој Копривницу, са друге стране. Град је смјештен на

највишој коти те косе, творећи тако препреку за прилаз граду. До споменика је прокрчен шумски пут.

Историјски подаци

Мањим археолошким истраживањима извршеним током раних осамдесетих година 20. вијека на локацији старог града Весела Стража пронађена је праисторијска керамика, што говори да је овдје заиста била праисторијска градина (Спахо, 1983, 36).

Подаци о Веселој Стражи из прве половине 15. вијека су оскудни и неповезани. У недовољно сигурном историјском податку који даје фра Никола Лашванин помиње се да су 1406. године у Веселој Стражи постојали фрањевачки самостан и црква. Према Лашваниновим подацима, ту је одржан скуп фрањевачког реда коме је присуствовао босански краљ Остоја (Јалимам, 2001, 373, нап. 23). У повељи босанског краља Стјепана Томаша из 1446. године, ком је потврдио браћи Драгишићима посједе, помиње се село Гмићи у Ускопљу за које је утврђено да се налазило између Бугојна и Доњег Вакуфа. Писмом од 13.10.1450. године краљ Томаш се обратио млетачкој влади из Веселе Страже (*castra Veszela Straxa in comitatu Uschopya*). Један дио жупе Ускопље био је у посједу босанских краљева, а други је био под влашћу херцега Стјепана (Динић, 1978, 240). Динић је сматрао да је Весела Стража била центар жупе Ускопље (Динић, 1978, 240).

У другој половини 15. вијека Весела Стража се помиње чешће, и то у вези са проласком каравана и задржавањем трговаца. Под градом су се укрштали трговачки путеви из средње Далмације са путевима који су водили из долина Врбаса и Лашве. Пут из Сплита водио је преко Клиса, Сиња, Ливањског поља и Купреса у долину горњег Врбаса у предно Ускопље. Код Веселе Страже скретао је према централној рударској области. Један дубровачки трговац је умро 1453. године у Веселој Стражи. Испод Веселе Страже 1456. године опљачкан је караван дубровачких трговаца који је ишао из Фојнице носећи сребро. У пљачку су били умијешани краљев писар Стјепан Милошевић и кнез Павле Модринић, који се помиње и као заповједник утврђења (Ковачевић-Којић, 1978, 126). Из архива у градовима Задру и Сплиту објављена су имена девет људи поријеклом из Веселе Страже који су у тим градовима обављали трговачке и сличне послове (Ковачевић-Којић, 1978, 126; Јалимам, 2001, 374, 377). Из Веселе Страже је био Јурај Градомилић, који је, како је забиљежено, 1455. године учио градитељску и вајарску вјештину у Сплиту, у радионици познатог ренесансног умјетника Андрије Алешија.

Из дубровачких обавјештења датих краљу Матији Корвину дознаје се да се Османлије 1456. и 1457. године задржавају у жупи Ускопље или у њеној непосредној близини. Падом Босне средином 1463. године под османску власт пала је и жупа Ускопље. Већ у октобру исте године почела је противофанзива маџарских снага и њихових савезника, међу којима је био и Владислав Херцеговић, син херцега Стјепана. Он је ослободио дио југозападне Босне, Раму, Ускопље са Веселом Стражом и Ливно. Краљ Матија поклатио му је наведене посједе 6.12.1463. године. Подаци су нејасни све до 1503. године, када је нахија Скопље

дефинитивно потпала под османску власт, а не зна се тачно до када је Владислав Херцеговић држао ове крајеве између 1463. и 1469. године, када је напустио Босну. У дубровачкој архиви постоји податак од 4. марта 1466. године према коме су два Влаха одвели слугу Михоче Вукотића и предали га Османлијама у Веселој Стражи (Јалимам, 2001, 378, нап. 69). У уговору између Маџара и Османлија 1503. године Весела Стража припала је дефинитивно Османском Царству. У вакуфнама Мустај-бега Скендерпашића из 1517. године помиње се село Весела Стража. Утврђење се више не помиње (Кемура, 1915, 596; Шабановић, 1982, 42, 126-128, 152).

У османским изворима село Весела, у подножју старог града, наводи се искључиво под именом Весела Стража. У њему је током 16. вијека пописано 100 до 111 кућа које су плаћале порез. У селу је био вакуф Мустај-бега Скендерпашића.

2. Опис добра

Према стању у коме је ово утврђење затечено 2005. године, врло је тешко установити његову праву основу без археолошких истраживања или документације са мањих ископавања предузетих почетком осамдесетих година 20. вијека. Граду се прилазило са истока. На тој страни је био велики јарак, ширине око 6 и дубине око 8 метара. Утврђење се пружа у правцу југоисток-сјеверозапад. Сјеверним дијелом је окренуто према Скопском пољу, а дио јужне стране дјелимично омеђује поменути јарак. Висинска разлика између платоа и краја бедема на сјеверозападу износи отприлике 3,5 метара. Облик града је условљен уском косом на коју је положен. Утврђено је да је постојала кула на Кику, чији се обриси дјелимично назире на површини. Крајем 80. година 19. вијека свештеник Чавић из Бугојна је записао да се око Велике куле налази ограда са зидом дебелим 2 м, те да се на кули на понеком мјесту виде пушкарнице (Чавић, 1888, 193-194). Однос главне куле на Кику према осталом дијелу утврђења није потпуно јасан. Подаци из сумарног извјештаја о ископавањима из 1983. године дјелимично се поклапају са данашњим стањем на терену. Сигурно је утврђено да се сјеверни бедем утврђења протезао на ивици стрме косе у дужини од око 50 м. Он је затварао готово правилни четвороугаони простор дужине 50 м и ширине око 10 м. На крајњем југозападном углу тај простор је био за половину ужи (око 5 м ширине) и према југу се постепено проширивао. Периметрални бедеми и преградни зид били су дебели око 0,95 м, а на појединим мјестима и до 1,15 м. Бедеми вире из земље у висини од отприлике 0,50 м. Овај простор утврђења био је подијељен преградним зидом на два дијела: сјеверозападни (24x10 м) и југоисточни (20x10 м). Други југоисточни дио оборског простора сада је готово разорен осим дијела сјеверног бедема. Заравњени плато почиње већ око 4 м од тог преградног зида. Послије интервенције ком је, како изгледа, мало измијењен плато на коме се налазила главна кула није јасна веза те куле са описаним простором. Сјеверни бедем може да се прати до самог заравњеног платоа на Кику у дужини од 50 м. Да ли је кула била у склопу бедемских омотача, или је била истурена и одвојена јарком од осталог простора утврђења, како то пише у извјештају из 1983. године, моћи ће

се установити само новим истраживањима. У поменутом извјештају пише: “Напоменимо да је Кик, заправо, најистуренији дио града, одвојен од природне уске и стрме косе на сјеверу једним процијепом, над којим је био вјероватно дрвени покретни мост повезујући ова два дијела града у једну цјелину” (Спахо, 1983. 36). Данас се сјеверни бедем спојио са заравњеним платоом. Плато има облик неправилног вишеугаоника чији је промјер око 16 м. На њему се распознају дјелимични трагови сјеверног и западног зида главне куле. Није познато какву је основу имала кула, али према траговима који се данас назиру, вјероватно је имала квадратну основу чије су странице биле дуге око 10 м. Прије поравнања платоа њени темељи са унутрашње стране били су видљиви до висине од отприлике 1-1,70 м. Они нису вирили изнад земље, него су били укопани тако да се видјело дно куле.

3. Досадашња законска заштита

У поступку који је претходио доношењу коначне одлуке о проглашењу извршен је увид у акте о заштити добра и утврђено:

На основу законске одредбе, а Рјешењем Завода за заштиту споменика културе НРБиХ број 1461/50 од 28.10.1950. године, темељи старог града Весела Стража, у Веселој, Општина Бугојно, стављени су под заштиту државе. У том рјешењу је забиљежено да су се још почетком 20. вијека видјели зидови, а педесетак година након тога штите се само „темељи старог града Весела Стража“. Рјешењем број 02-867-3 од 18.4. 1962. године уписан је у Регистар непокретних споменика културе.

На Привременој листи националних споменика Комисије за очување националних споменика није евидентиран, него се одлука доноси на основу наведене петиције.

У Просторном плану БиХ до 2000. године увршћен је као споменик III категорије.

4. Истраживачки и конзерваторско-рестаураторски радови

Током раних осамдесетих година 20. вијека вршена су мања археолошка истраживања у оквиру пројекта “Ускопље у средњем вијеку и раном турском периоду са посебним освртом на утврђене градове Весела Стража, Сусједград и Прусац” аутора проф. Фехима Спахе. Пројекат је пријавио Завод за заштиту споменика културе, природних знаменитости и ријеткости Босне и Херцеговине, а 1983. године финансирала га је Самоуправна интересна заједница науке Босне и Херцеговине, Сарајево. Ископавања је вршио археолог Ђорђе Одавић.

Конзерваторско-рестаураторски захвати нису вршени.

5. Садашње стање добра

Увидом извршеним на терену у јулу и септембру 2005. године утврђено је слjedeће: остаци темеља главне куле назиру се на површини заравњеног платоа. У периоду прољеће-љето 2004. године за потребе локалног аеро-клуба поравнан је плато на коме је био југоисточни дио утврђења. Тако су затрпани темељи куле. При равнању платоа машином

велике количине камења су гурнуте у јарак, а његове стрме странице су укошене ради лакшег приступа. Том приликом је до јарка прокрчен шумски пут, тако да је сада олакшан приступ аутомобилима споменику.

6. Специфични ризици којима је споменик изложен

Подручје се користи као плато за полијетање параглајдера, што може да доведе до даљњег оштећења споменика. Такође, постоје индикације да ће се градити туристички објект у близини овог локалитета.

III- ЗАКЉУЧАК

Примјењујући Критеријуме за доношење одлуке о проглашењу добра националним спомеником ("Службени гласник БиХ" бр. 33/02 и 15/03), Комисија је донијела одлуку као у диспозитиву. Одлука је заснована на сљедећим критеријумима:

А) Временско одређење

Б) Историјска вриједност

Саставни дио ове одлуке су:

- копија катастарског плана,
- земљишнокњижни извод,
- Рјешење број 02-867-3 од 18.4.1962. године Завода за заштиту споменика културе СРБиХ о упису споменика у Регистар непокретних споменика,
- пројекат "Ускоплје у средњем вијеку и раном турском периоду са посебним освртом на утврђене градове Весела Стража, Сусједград и Прусац" аутора проф. Фехима Спахе, Завод за заштиту споменика културе, природних знаменитости и ријеткости Босне и Херцеговине, Сарајево, 1983. Фотокопију извјештаја о пројекту Комисији је уступио Оријентални институт у Сарајеву,
- петиција Колегијума Археолошког одјељења Земаљског музеја у Сарајеву од 8.7.2005. године,
- информација општинске Службе за привреду, финансије и инспекцијски надзор о скрнављењу националног споменика Весела Стража, 7. јули 2005. године,
- достављање података и докумената за градитељску цјелину-стари град Весела Стража од Кантоналног завода за урбанизам, просторно планирање и заштиту културно- историјског и природног наслеђеја Бугојно, 20.7.2005. године,
- извјештај,
- фото-документација:
 - а) Леона Чосића, Кантонални завод за урбанизам, просторно планирање и заштиту културно-историјског и природног наслеђеја Бугојно, 5 фотографија снимљених 11. јула 2005. год.,
 - б) Леона Валенте, историчара из Сарајева, 3 фотографије унутрашњости куле,
 - ц) Лидије Фекежа, 21 фотографија локалитета.

Коришћена литература

У току вођења поступка проглашења добра националним спомеником БиХ коришћена је сљедећа литература:

1888. Чавић, поп М, *Општина "Весела стража"(село)*, Дабро-босански источник, година II, бр.11 и 12, Сарајево, новембар-децембар 1888, 193-194.

1915. Кемура, Сејфудин, *Сарајевске џамије и друге јавне зграде турске добе*, Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини, бр. XXII, Сарајево, 1910, 589-644.

1959. Јиречек, Јосип, *Трговачки друмови и рудници Србије и Босне у средњем вијеку*, Сарајево, 1959.

1978. Динић, Михаило, *Земље херцега св. Саве у Српске земље у средњем вијеку*, Београд, 1978, 178-269.

1978. Ковачевић-Којић, Десанка, *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, "Веселин Маслеша", Сарајево, 1978.

1982. Шабановић, Хазим, *Босански пашалук*, "Свјетлост", Сарајево, 1982.

1983. Спахо, Фехим, *"Ускопље у средњем вијеку и раном турском периоду са посебним освртом на утврђене градове Весела Стража, Сусједград и Прусац"*, Завод за заштиту споменика културе, природних знаменитости и ријеткости Босне и Херцеговине, Сарајево, 1983.

2001. Јалимам, Салих, *Средњовјековни град Весела Стража, прилози за студију*, Гласник Земаљског музеја Босне и Херцеговине (Археологија), н.с. св. бр. 48/49, 1996-2001, Сарајево, 2001, 370-385.

Носилац истраживања и израде Приједлога одлуке:

*Лидија Фекежа, магистар археологије,
вањски сарадник Комисије за очување националних споменика*